

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра музичного мистецтва

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ У СПІВІ В УЧНІВ
МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ»**

Виконала: здобувачка другого
(магістерського) рівня вищої освіти
ММ1-М22 групи
спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Бережна Олександра Ігорівна

Керівник:
Прядко Олена Михайлівна,
кандидат педагогічних наук, доцент

Рецензент:
Печенюк Майя Антонівна,
кандидат педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри музичного мистецтва

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ У СПІВІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	6
1.1. Засоби художньої виразності у співі, їх характеристика	6
1.2. Особливості розвитку навичок художньої виразності у співі в учнів молодшого шкільного віку	16
1.3. Вплив виховання художньої виразності у співі на творчий розвиток учнів молодшого шкільного віку	20
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИХОВАННЯ ХУДОЖНЬОЇ ВИРАЗНОСТІ У СПІВІ В УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	24
2.1. Педагогічні умови формування навичок художньої виразності у співі	24
2.2. Організація роботи з формування навичок художньої виразності у співі в учнів молодшого шкільного віку	28
РОЗДІЛ 3. РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	50
3.1. Критерії діагностики рівня сформованості навичок художньої виразності у співі у дітей молодшого шкільного віку	50
3.2. Аналіз результатів експериментального дослідження.....	54
ВИСНОВКИ	56
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	58
ДОДАТКИ	65
Додаток А. Таблиця «Етапи виховання художньої виразності у співі в учнів молодшого шкільного віку»	66
Додаток Б. Педагогічний професіоналізм педагога-музиканта.....	67
Додаток В. «Настрій музики».....	68
Додаток Д. «Вивчаємо емоції»	69

ВСТУП

Актуальність теми. У сучасному світі, де культурна різноманітність та споживання медіа продуктів зростають швидкими темпами, виховання висококультурної особистості учня стає надзвичайно важливим завданням для освітньої системи. Особливо актуальною є ця проблема в контексті роботи з учнями молодшого шкільного віку, де формується основа для розвитку мовленнєвих та художніх здібностей учнів. Дослідження проблеми виховання художньої виразності у співі учнів молодшого шкільного віку має важливе значення для формування творчої особистості, здатної до самовираження та висловлювання своїх емоцій через мистецтво.

Доцільно вказати наукові підходи, які розкривають окремі аспекти проблеми. Наукові дослідження у сфері виховання художньої виразності та співу в учнів молодшого шкільного віку досліджувалися в різних наукових напрямках. Зокрема, в педагогіці активно розвивалися теорії виховання творчості, в музикознавстві – теорії музичної експресії. Представниками таких підходів є С. Маркова, З. Ахметов, О. Сухомлинський, О. Ільїн, які зробили вагомий внесок у вивчення психології дитячої творчості та музичного розвитку. Проблемі естетичного виховання дітей приділяли увагу С. Морозова, М. Лещенко, О. Джус. Питання впливу музики на емоційний аспект розвитку особистості дитини розглядали А. Готсдінер, С. Смірнов, М. Басов. Особливості музичного розвитку учнів молодших класів вивчали Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалка. Співацький розвиток школярів став об'єктом вивчення О. Маруфенко, С. Гладкої, Н. Добровольської, Л. Хлебнікової.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовила вибір теми дослідження **«Виховання художньої виразності у співі в учнів молодшого шкільного віку»**.

Наукове дослідження виконано відповідно до плану магістерських робіт Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (спеціальність «Музичне мистецтво»).

Об'єкт дослідження – співацький розвиток учнів молодших класів.

Предмет дослідження – виховання художньої виразності у співі учнів молодшого шкільного віку.

Мета дослідження – вивчення проблеми співацького розвитку школярів, розробка та наукове обґрунтування педагогічних підходів до виховання художньої виразності у співі учнів молодшого шкільного віку.

Завданнями дослідження є:

- Аналіз науково-методичної літератури щодо проблематики виховання художньої виразності у співі у дітей молодшого шкільного віку.
- Вивчення впливу виховання художньої виразності у співі на творчий розвиток особистості школяра.
- Вивчення особливостей формування комплексу художньої-виражальних співацьких засобів у школярів.
- Розробка критеріїв діагностики рівня сформованості навичок художньої виразності у співі, характеристика їх показників.
- Визначити педагогічні умови виховання художньої виразності у співі школярів.
- Розробка, апробація, експериментальна перевірка ефективності прийомів та методів виховання художньої виразності у співі дітей молодшого шкільного віку.

Методи дослідження. Для досягнення поставлених завдань використовували методи аналізу наукової літератури, педагогічні спостереження, опитування, інтерв'ю, педагогічний експеримент.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості використання розроблених методів та прийомів у практиці роботи педагогів-музикантів. Результати дослідження можуть бути використані для розробки навчальних програм, методичних матеріалів, а також для підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Організація дослідження. Дослідження було проведене у три етапи. Перший етап дослідження передбачав аналіз науково-методичних матеріалів з проблеми дослідження. На другому етапі було розроблено практичні підходи виховання художніх співацьких навичок, описано методику їх використання, здійснено впровадження їх у практику роботи з учнями молодшого шкільного віку. На третьому, завершальному етапі роботи було проведено контрольний діагностичний зріз успішності навчання учнів, проводився аналіз результатів дослідження, формувалися висновки дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідницько-експериментальна робота проводилася на базі Кам'янець-Подільського ліцею №9 імені А.М.Трояна.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження було опубліковано у спеціалізованих наукових виданнях, які доступні для широкого кола спеціалістів через електронні ресурси та платформи, обговорювалися на наукових конференціях та семінарах: звітних наукових конференціях студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка («Художньо-виражальні можливості співацького голосу дітей молодшого шкільного віку» 2020 р., «Робота над художнім образом у процесі вивчення пісні на уроці музичного мистецтва» 2023 р.), Міжнародній науково-практичній конференції «Микола Леонтович і сучасна освіта та культура» (до 145-річчя від дня народження композитора) («Вплив музично-педагогічної спадщини Миколи Леонтовича на розвиток вітчизняного музичного виховання дітей та молоді» 2022 р.).

Структура магістерської роботи. Наукова робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг роботи – 69 сторінок, з них 64 сторінки основного тексту. У роботі використано 3 таблиці. Список використаних джерел включає 82 назви.

ВИСНОВКИ

1. У результаті аналізу та узагальнення науково-методичної літератури визначено, що виховання художньої виразності у співу є важливою складовою музичного розвитку учнів молодших класів, що допомагає розвивати здатність до глибокого усвідомлення та аналізу змісту музичного твору, вміння самовиражатися через музику, спроможність усвідомлювати та виявляти емоції.

2. Встановлено, що виховання художньої виразності у співі сприяє розвитку творчої уяви школярів, формуванню емоційної пам'яті, емоційного інтелекту, допомагає учням самореалізовуватися та самовиражатися в мистецтві, сприяє їх успішній соціалізації.

3. Встановлено, що виховання художньої виразності у співі вимагає комплексного підходу, врахування низки педагогічних умов: визначення цілей і завдань навчальної діяльності, вибудовування чіткої стратегії дій; створення комфортної атмосфери навчання, атмосфери довіри і підтримки; забезпечення індивідуального підходу, адаптування методики роботи до потреб і здібностей кожного учня індивідуально; підвищення вмотивованості учнів до занять, стимулювання до самовираження засобами музичного мистецтва; систематична оцінка і відзначення прогресу; широке використання наочності, сучасних технологій навчання; використання інтегрованих технологій навчання, залучення учнів до колективного музикування; забезпечення безпечних умов навчання; співпраця з батьками.

4. Експериментальна робота включала три етапи: на *першому етапі* відбувалося збагачення слухацького досвіду дітей, ознайомлення їх з кращими зразками світової вокальної музики, підвищення теоретичної грамотності учнів; *другий етап* роботи полягав у підготовці голосового апарату дітей до вокального виконавства, учні оволодівали співацькими навичками, які б дозволяли використовувати виконавські прийоми для втілення художнього задуму вокального твору, вчилися передавати емоції через спів, виразно виконувати музичні твори, усвідомлюючи їх смислове навантаження

добирали прийоми передачі власних емоцій голосом, вивчали пісенний репертуар, вчилися інтерпретувати музику, знаходити індивідуальний стиль виконання; *третій етап* передбачав практичне використання сформованих умінь та навичок під час публічних виступів, виконання пісень сольо і в колективі, участь у музичних виступах, концертах, конкурсах, що дозволяло використовувати набуті вміння у практиці вокального виконавства.

5. Обґрунтування в процесі дослідження критеріїв діагностики стану сформованості навичок художньої виразності у співі (мотиваційно-потребового, практично-діяльнісного, виконавсько-творчого), характеристика рівнів розвитку арсеналу художньо-виражальних співацьких засобів (високого, середнього, низького) дозволило забезпечити об'єктивність аналізу результатів експерименту.

6. Ефективність застосування спеціальних підходів у формуванні художньо-виконавських співацьких навичок у роботі з учнями молодших класів підтверджено результатами експериментального дослідження, які свідчать про суттєве зростання рівня сформованості умінь виразного виконання вокальних творів, здатності усвідомлювати художньо-змістове наповнення музичного твору, майстерно використовувати художньо-виражальні засоби його передачі, самовиражатись у музиці.

Отримані результати дослідження можуть бути корисними для вчителів музичного мистецтва, викладачів закладів позашкільної мистецької освіти. Прийоми та методи, описані у даній магістерській роботі, можуть використовуватися у роботі з учнями молодшого шкільного віку в ході їх співацького розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонюк В. Г. Постановка голосу: Навч. посібник. Київ, Українська ідея, 2000. 68 с.
2. Агейкіна-Старченко Т. В. Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. ст. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. Вип. 4. С 38-41.
3. Бабюк С. М. Педагогічні умови фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї : автореферат дис. ... канд. пед. наук. К., 2011. 20 с.
4. Брайнін В. П. Про розвиток музичного мислення дитини (для батьків і усіх зацікавлених). Музична педагогіка та виконавство. 82 Збірник статей, випуск 1, упоряд. П. Ф. Серотюк. Тернопіль: Навчальна книга Богдан, 2008. С. 5-20.
5. Вільчковський Е. С. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / Е. С. Вільчковський, Н. Ф. Денисенко, Ю. М. Шевченко. Тернопіль : Мандрівець, 2011. 128 с.
6. Гончаренко А. М. Педагогічні умови становлення гуманістичних взаємин старших дошкільників : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08 / Київський міський пед. ун-т імені Б. Грінченка. Київ, 2003. 216 с.
7. Барасій А., Варнавська Л. Особливості розвитку дитячого голосу у дітей молодшого віку. Актуальні проблеми мистецько-педагогічної освіти : зб. наукових праць. Вип. 15. Кривий Ріг : ФОП Мариченко, 2022. Вип. 15. С. 7–9.
8. Джумеля А. З. Формування художньо-образного сприйняття майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії засобами пластичного інтонування) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Нац. пед. університетт ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2021. 281 с.
9. Завалко К. В. Формування готовності майбутнього вчителя музики до інноваційної діяльності : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. університетт ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2014. 490 с.

10. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти: монографія. Черкаси : Черкас. ЦНП, 2013. 520 с.
11. Гавацко Е. П. Формування вокальних навичок у вихованців студії естрадного співу : наук.-метод. посібник. Ужгород : Закарпатський ін-т післяд. вищої освіти, 2017. 65 с.
12. Гавриленко Л. М. Сольний спів: прогр. та метод, поради для ПСМНЗ. Хмельницький: ЦНТІ, 2008. 103 с.
13. Горбова Н. Г. Три компоненти роботи в класі сольного співу. Мистецька освіта майбутнього: методичні аспекти : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 29 квіт. 2020 р. / за заг. ред. М. М. Бриль. Київ : ДНМЦЗКМО, 2020. С. 69–71.
14. Гринь Л. О. Методичні основи та загально-педагогічні принципи вокального мистецтва. Вісник Запорізького національного університету. 2010. № 2 (13). С. 52–56.
15. Карпенко Л. В. Розвиток творчих здібностей дітей: методичні рекомендації для викладачів ДМШ. Суми : Університетська книга, 2000. 54 с.
16. Карпенко Н. А. Психологія творчості: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 156 с.
17. Картава Ю. А. Теоретико-методичні засади музично-ритмічного виховання дошкільників із порушеннями зору: навчально-методичний посібник. Суми: Вид-во Сум ДПУ ім. А. С.Макаренка, 2014. 220 с.
18. Ковтун А. В. Розвиток музичної освіти майбутніх педагогічних кадрів в Україні (друга половина ХХ століття) : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01 / Нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2015. 283 с
19. Коробко С. Л. Робота психолога з молодшими школярами: методичний посібник. Київ: Літера ЛТД, 2008. с. 20-32.
20. Кульчицька О. І. Проблеми обдарованості в сучасній психології. Обдарована дитина. 2008. No 1. С. 2–7.

21. Ланцюженко З.Д., Школьнік С. Я., Бешапошникова Т. В. / Музично-ритмічні хвилинки та розспіванки для дітей. Харків: ТОРСІНГ ПЛЮС, 2006. 64 с.
22. Левицька І. М. Розвиток тембрового слуху дітей молодшого шкільного віку в процесі інструментального музикування. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 170. 2018. С.150- 155.
23. Карпенко Є. Вікова та педагогічна психологія : Актуальні студії сучасних українських учених : навч. посібник. Дрогобич : Посвіт, 2014. 152 с.
24. Кващук В. М. Формування вокальних навичок у молодших школярів. Мистецтво і освіта. 2008. №1. С. 5–11.
25. Козир А. В. Інноваційні тенденції акмеологічного становлення викладачів мистецьких дисциплін: Зб. матеріалів VI мистецько-педагогічних читань пам'яті професора О. П. Рудницької. Чернівці: Зелена Буковина. 2010. С. 77–80.
26. Лобова О. В. Дидактико-методична система формування основ музичної культури молодших школярів у процесі загальної музичної освіти. Автореферат на здобуття наук. ступ. доктора пед. наук, спеціальність 13.00.02 / Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2011. 8 с.
27. Максименко С. Д., Максименко К. С., Папуча М. В. Психологія особистості: Підручник. Київ: ТОВ «КММ», 2007. 296 с.
28. Кутішенко В. П., Ставицька С. О. Психологія розвитку та вікова психологія: Практикум: Навч. посіб. Київ: Каравела, 2009. 448 с. С. 155–170.
29. Мар'євич Н. К. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Вінниця, 2015. 20 с.
30. Марко М. М. Сутність навчально-ігрових технологій// Професійна освіта: проблеми і перспективи/ ПІТО НАПН України. К.: ПІТО НАПН України, 2016. Вип. 11. С. 58-64.

31. Марко М. М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Мукачівський державний університет. Мукачево, 2018. 272 с.

32. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика. Київ : Промінь, 2006. 432 с.

33. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: посібник для вчителів. Харків : Ранок. 2006. 256 с. 85

34. Матвієнко О. В. Виховання молодших школярів: теорія і технологія навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К. : Стилос, 2006. 543 с.

35. Матвієнко С. І. Теорія та методика музичного виховання дітей дошкільного віку: навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 297с.

36. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкових класів Запорізької області до впровадження ігрових методів навчання: від діагностики до розвитку ігрової компетентності. Упровадження концепції Нової української початкової школи в Запорізькій області: перші кроки: колективна монографія / відп. ред. Т.Є. Гура. Запоріжжя: ФОП К.С. Советнікова, 2019. 260 с.

37. Михайлик Т. В. Особливості проведення інтегрованих уроків з використанням електронних засобів навчання в початковій школі : навчальний посібник. Біла церква, 2014. 47с.

38. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Суми: Наука, 2004. 210 с.

39. Музика О. Л. Взаємодія потреб і здібностей у розвитку творчо обдарованої особистості / Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Київ: Видавництво «Фенікс», 2014. Т. XII. Психологія творчості. Випуск 20. с. 213-228.

40. Науменко Т. І. Музичне виховання найменших : інтегровані заняття Київ : Шкільний світ, 2007. 128 с.

41. Нечай С. П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод посібни. Київ: Світич, 2012. 144 с. 186 с.
42. Нечай С. П. Теорія та практика майбутніх вихователів до поліфункціонального застосування музики в аудіальному розвитку дошкільників: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Нац. пед. університет ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 493 с.
43. Освітні технології: навч.-метод. посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. Київ: А. С. К., 2002. 252 с. 86
44. Особливості процесу голосоутворення та розвиток вокальних навичок молодших школярів: Методичні рекомендації / Укл.: Євстігнєєва Н.І. Полтава: Видавництво ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2004. 44 с.
45. Отич О. М. Мистецтво у розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання. Ч. II. Полтава, 2006. 150 с.
46. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів: [монографія] / за ред. проф. О.С. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.
47. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) : [монографія] Київ: Освіта України, 2008. 274с.
48. Педагогіка / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Вища школа, 1986. 544 с.
49. Побережна Г. І., Щериця Т.В. Загальна теорія музики: Підручник. Київ: Вища школа, 2004. 303 с.
50. Пушкар Л. В. Активні технології навчання музики. Суми : Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка, 2008. 40 с.
51. Рагозіна В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів. Мистецтво та освіта. 2004. №5. С. 5-8.
52. Радинова О. П. Методика слухання музики з дітьми / Дитячий садок. Мистецтво. 2010. №1 (13 число). с. 13-17.
53. Юрчук С. В. Робота над вокально-хоровими навичками. Методичний посібник. Хмельницький державний центр естетичного виховання учнівської молоді. м. Хмельницький. 2011. 22 с.
54. <https://vseosvita.ua/library/rozspivki-dla-molodsih-skolariv-399982.html>

55. <https://vseosvita.ua/library/rozvitok-vokalno-horovih-navicok-na-urokah-muzicnogo-mistectva-115810.html>
56. https://kultart.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/03/25570_metodyka_vokal-noho_vykhovannya_ditey.pdf
57. <https://eportfolio.kubg.edu.ua/data/conference/7810/document.pdf>
58. <https://nus.org.ua/articles/navchannya-cherez-muzyku-chomu-vonamaye-buty-ne-tilky-na-okremyh-urokah/>
59. <https://naurok.com.ua/vihovniy-zahid-na-temu-mi-diti-ukra-ni-z-vikoristannyam-ikt-63194.html>
60. https://sspu.edu.ua/images/2022/docs/dis/dis_dun_hao_final_pdf_1_12464.pdf
70. <https://epub.chnpu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8975/1/Мистецтво%20та%20освіта.pdf>
71. <https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/10902/1/Кравцова%20сКуземко.pdf>
72. https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/3227/1/nav-metod%20pos_ukr%20muz%20folkl.pdf
73. https://library.vspu.net/jspui/bitstream/123456789/3268/1/Vatso_M_011.pdf
74. <http://naukam.triada.in.ua/images/files/zbirnik16-2.pdf#page=34>
75. lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5418/1/Єгорова%20Інга_%20Presov_2017.pdf
76. <http://93.183.203.244/xmlui/bitstream/handle/123456789/10453/Сучасні%20погляди%20на%20проблему.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
77. <http://studcon.org/osoblyvosti-rozvytku-vokalnyh-zdibnostey-u-ditey-molodshogo-shkilnogo-viku>
78. https://archer.chnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/3831/1/educ_2022_067.pdf

79. <https://s8394807af05d858f.jimcontent.com/download/version/1522314490/module/13091631189/name/Капелюхівська%20А.О.%20розвиток%20вокально-хорових%20здібностей.pdf>

80. http://4ua.co.ua/pedagogics/xb3ad78a5c43b88421216c27_0.html

81. <http://mdu.edu.ua/wp-content/uploads/ped-visnik-66-2019-36.pdf>

82. [https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2825/1/кв.робота%20Шапкіна%20\(1\).pdf](https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2825/1/кв.робота%20Шапкіна%20(1).pdf)